

BESCHERMDE PLANTEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

De reuzenpaardenstaart (*Equisetum telmateia*)

Paardenstaarten behoren samen met algen, mossen en varens tot de oerplanten die de tand des tijds hebben doorstaan. De reuzenpaardenstaart komt met zijn leeftijd van 270 miljoen jaar oud regelrecht uit de prehistorie. Zijn voorkomen is weinig veranderd in de loop der eeuwen. Het feit dat hij nog steeds bestaat, getuigt van zijn goede resistentie tegen ingrijpende geologische en thermische veranderingen.

De plant komt van nature voor in het zuiden van West- en Midden-Europa, tot aan Schotland, het noorden van Denemarken en van Zweden. Hij groeit op de Azoren, op Madeira en in Noord-Afrika. Hij groeit ook in Klein-Azië en in Noord-Iran, en is ook aanwezig aan de westkust van Noord-Amerika. In België is zijn aanwezigheid beperkt tot de rand van Brabant en Belgisch-Lotharingen.

Opvallend is dat de reuzenpaardenstaart twee totaal verschillende vormen aanneemt doorheen het jaar. Zo verschillend zelfs dat men haast zou denken dat het twee verschillende planten zijn.

De reuzenpaardenstaart is zeldzaam in Brussel en zijn aanwezigheid is een goede indicator van de kwaliteit van het vochtige milieu waarin hij gedijt.

Zijn talloze voordelen zijn, naast heel wat geneeskrachtige eigenschappen voor de mens, zijn nut in ecologische tuinen, waar hij preventief als insecticide of fungicide werkt (als aftreksel of in gier). Hij wordt ook gewaardeerd als sierplant.

© Mathieu Menand CC BY-SA 2.0

DE REUZENPAARDENSTAART HERKENNEN

De reuzenpaardenstaart is een bloemloze, bladloze plant. Tijdens zijn steriele periode kan hij tot 1 à 1,5 m groot worden.

Zijn levenscyclus verloopt in twee delen, waarin hij telkens een verschillende vorm aanneemt. Een generatieve fase (met vruchtbare stengels) en een vegetatieve fase (met steriele stengels). In beide gevallen zijn de 'bladeren' niet meer dan eenvoudige bladkransen ter hoogte van de stengelknopen en takken, die de vorm hebben van een korte, getande bladschede.

In maart-april vormt de plant eerst witachtig-bruine vruchtbare stengels die uitlopen op een grote kegelvormige aar van 5 tot 10 cm, die de sporen bevat. De plant lijkt dan vreemd genoeg op een overdreven uitgerekte paddenstoel.

In een tweede fase groeien andere grote, brede, holle en steriele stengels, die een ivoorwitte kleur hebben. Op regelmatige afstand hebben deze stengels dunne vertakkingen die allemaal vertrekken op hetzelfde niveau. Die lange, groene, in de lengterichting gespreide vertakkingen geven de plant het uitzicht van een jonge spar.

© J.F. Rouffet – Dominique Remaud - CC BY-SA 2.0

VOORTPLANTINGSWIJZE

In de lente verschijnen de eerste vruchtbare stengels: elke stengel heeft bovenaan een sporenaar die tot 100.000 sporen kan bevatten. De sporen hebben een korte levensduur (minder dan 48 uur) en worden verspreid door de wind. Weinig sporen zullen worden bevrucht, maar onder gunstige omstandigheden ontkiemen ze heel snel.

Het is vooral door vegetatieve voortplanting dat zijn voortbestaan wordt verzekerd. Zijn ondergrondse wortelstokken (eerder ondergrondse stengels, want reuzenpaardenstaarten hebben geen echte wortels) reiken gemakkelijk tot een diepte van 1,5 m en groeien wel 50 cm per jaar.

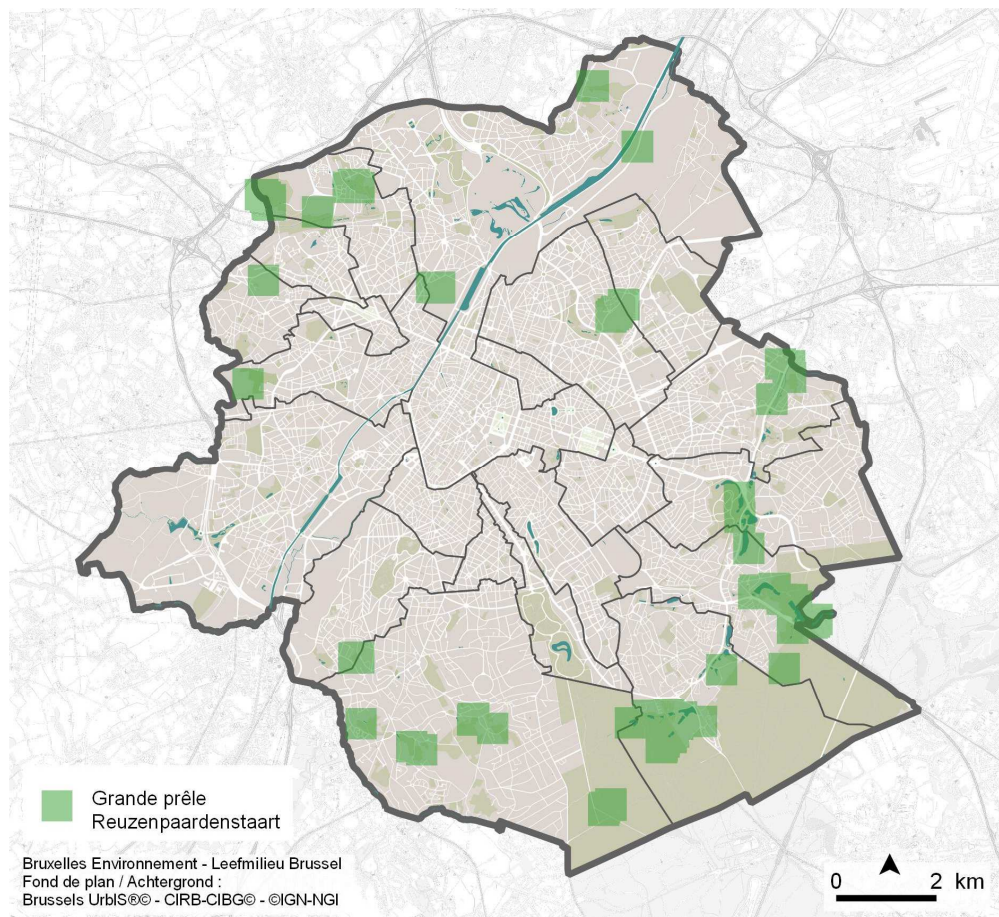
IN WELK MILIEU GEDIJT HIJ?

De reuzenpaardenstaart heeft een voorliefde voor de halfschaduw van loofbossen en leemachtige tot kleiachtige bodems, vaak doordrenkt met zuurstofrijk water. Hij verkiest dus vochtige zones en groeit in kolonies aan de rand van moerassen, langs waterlopen en beken, in venen, bossen of sommige graslanden en velden.

Soms groeit hij op gronden die droger zijn aan de oppervlakte en voorziet hij zich van grondwater met behulp van zijn lange wortelstokken die tot vier meter diep in de grond kunnen dringen.

VERSPREIDING IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

De reuzenpaardenstaart is een opmerkelijke soort die uiterst kenmerkend en zeldzaam is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Zijn favoriete groeiplaats – bossen op alluviale grond – is zeldzaam in Europa. We vinden hem onder andere in de Plantentuin Jean Massart, in het vochtige bosje stroomopwaarts van de vijvers van het natuurreservaat Rood Klooster (Flossendelle), in het Dielegembos, op de natuurlijke oevers van de Woluwe ter hoogte van Hof ter Musschen, in de moerasbosjes van Hof ten Berg, enz.

ANEKDOTE

Alle volkeren hebben van oudsher de reuzenpaardenstaart voor medische doeleinden gebruikt. De Romeinen aten de jonge scheuten in salades om zich te beschermen tegen ziektes en hun fysieke weerstand op te bouwen. Later, in de Middeleeuwen, werd de reuzenpaardenstaart eerder gebruikt om wonden te helen en huid- en urineweginfecties te genezen, enz.

Zijn geneeskrachtige eigenschappen worden ook vandaag nog erg vaak benut: reuzenpaardenstaart werkt onder andere vochtafdrijvend, samentrekkend, remineraliserend – versterkt beenderen en nagels – genezend en vertraagt huidveroudering.

In de tuin stimuleert de plant, hetzij als aftreksel, hetzij in gier of als extract, het immuunsysteem van planten en is een doeltreffend fungicide (preventie tegen roest, vruchtrot en appelschurft). Hij wordt ook gebruikt als biologisch insecticide (als middel tegen bladluizen, spintmijt, bladvlo en schildluis).

BEHOUD VAN SOORTEN

Europese context

De biodiversiteit in Europa wordt beschermd door twee Europese richtlijnen. Deze bevatten nauwkeurige informatie (lijsten) over de verschillende soorten habitats en dier- en plantensoorten die beschermd moeten worden. De lidstaten zijn verplicht om beschermingszones te definiëren. In Europa vormen al deze gebieden samen het Natura 2000-netwerk.

Brusselse context

In maart 2012 keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de Ordonnantie goed betreffende het natuurbehoud, die de Europese richtlijnen omzet.

Doelstellingen: de bescherming, het beheer en het herstel van wilde flora- en faunapopulaties en hun habitat, maar ook van andere natuurlijke habitats en ecosystemen op het land en in het water. Om deze doelstellingen te bereiken, moeten onder andere verschillende maatregelen worden getroffen voor het behoud en het herstel van de kwaliteit van het leefmilieu.

Leefmilieu Brussel voert een gedifferentieerd beheer, dat een aangepaste interventie in de verschillende natuurlijke milieus beoogt, zodat de fauna en flora zich optimaal kunnen ontwikkelen. Enkele voorbeelden: halfjaarlijks maaien van graslanden en wegranden, aanleg van oevers van vijvers, uitdunnen van bomen (voor meer lichtinval), bannen van pesticiden, enz. Het Zoniënwoud maakt het voorwerp uit van een specifiek beheerplan, dat noodzakelijk is voor het behoud van zijn biodiversiteit.

Bescherming van de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Er bestaan twee types van soortenbescherming :

- bescherming die verband houdt met de biotoop van de soort (in een Natura 2000-gebied) ;
- directe bescherming van de soort, ongeacht de plaats waar ze voorkomt (zelfs in uw tuin).

Wat zijn de gevolgen van het beschermde statuut voor elk van ons ?

Er bestaan strikte maatregelen om de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te beschermen. Het is verboden om :

- deze soorten te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of opzettelijk te vernietigen in hun natuurlijke verspreidingsgebied en in de zones waar ze actieve beschermingsmaatregelen genieten ;

- exemplaren die uit de natuur werden gehaald te bezitten, te transporteren, te verhandelen of te ruilen.

Specifieke bescherming van reuzenpaardenstaart :

De reuzenpaardenstaart is beschermd op grond van zijn standplaats, nl. de Natura 2000-gebieden "Alluviale bossen" en in het bijzonder bronbossen op leemgrond (zeer zeldzaam in Europa).

DE REUZENPAARDENSTAART IN EEN OOGOPSLAG

Familie	Familie van de <i>Equisetaceae</i> , een erg oude groep en de enige overlevende familie van de paardenstaarten.
Namen	<ul style="list-style-type: none"> - Latijnse naam: <i>Equisetum telmateia</i>. - Equisetum komt van het Latijnse <i>equus</i> (paard) en <i>setum</i> (borstel of haren), omdat veel soorten op een paardenstaart lijken. <i>Telmateia</i> betekent "in het moeras groeiend". -
Categorie	<ul style="list-style-type: none"> - Winterhard, sterk, bladverliezend. - Inheems, niet bedreigd. - Kenmerken van de familie: geen bloemen, geen bladeren, geen zaden maar wel sporen (zoals varens, paddenstoelen en mossen).
Habitat	<ul style="list-style-type: none"> - Vochtig, schaduwrijk milieu. - Bosjes, ondergroei, velden, beekbanken, venen, moerassen. - De plant is een indicator voor de aanwezigheid van grondwater(lagen).
Bloeiperiode	Geen bloei.
Bloesemkleur	Geen bloem.
Dichtheid per m²	-
Bodemsamenstelling	<ul style="list-style-type: none"> - Vochtig. - Kleiachtig, kalkhoudend.
Verspreiding	<ul style="list-style-type: none"> - Hoofdzakelijk door wortelstokken en -knollen. - Minder vaak door sporen.
Plantperiode	Voorjaar of najaar.
Ziekten en plagen	-
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> - Bij vee (en vooral bij paarden) kan deze plant spijsverteringsstoornissen, neurologische stoornissen en spierproblemen veroorzaken door de aanwezigheid van het enzym thiaminase (ook aanwezig in varens). - Hoewel de reuzenpaardenstaart vrij resistent is, kan hij worden vernietigd door heel sterke synthetische herbiciden, waardoor hij niet meer voorkomt in sommige regio's.

Gelijkende soorten

- Akkerpaardenstaart of heermoes (*Equisetum arvense*), maar zoals de naam al doet vermoeden, zijn de stengels van de reuzenpaardenstaart groter en dikker.

VOOR MEER INFO

[Natura 2000-gebieden](#)

Europese richtlijnen:

- [De 'Vogelrichtlijn' van 2009](#)
- [De 'Habitatrichtlijn' van 1992](#)

